

Večerka, Radoslav; Hanuš, Jiří

Radoslav Večerka o fakultních letech čtyřicátých a padesátých

In: Fasora, Lukáš; Čermin, Jan; Čerminová, Jana; Hanuš, Jiří; Málíková, Michaela. *Sto tváří, sto příběhů : vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Vydání první Masarykova univerzita, 2020, pp. 359-368

ISBN 978-80-210-9382-9; ISBN 978-80-210-9605-9 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143148>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Radoslav Večerka o fakultních letech čtyřicátých a padesátých

Profesor Radoslav Večerka (narozen 1928 v Brně) patří k nejvýznamnějším a vědecky nejzdatnějším osobnostem brněnské Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Středem jeho badatelského zájmu je slovanská jazykověda, slavistika, a to jak z pohledu čistě lingvistického, tak i kulturně-historického. Vychoval stovky studentů, které učil základy slovanské filologie a zejména staroslověnštinu. K jeho curriculum vitae patří neodmyslitelně skutečnost, že si i v dobách pro vysoké školství a celou společnost obtížných zachoval nadhled a zásadovost, což se projevilo mimo jiné i tím, že nevstoupil do KSČ. Dodnes je badatelsky velmi činný, představuje oporu univerzitních grantů a výzkumných záměrů. Jeho mezinárodní věhlas byl vyjádřen celou řadou ocenění včetně čestných doktorátů. Udrhuje si dobrou mysl a jeho smysl pro humor a velkorysost jsou pověstné. Hovořit s ním – o vědě, lidech, době – je skutečný zážitek.

Začal jste studovat ještě před rokem 1948, zažil jste tedy „starý režim“ se starým studijním systémem. Můžete jej popsat?

Maturita v té době byla vstupenka na kteroukoli vysokou školu a vy jste musel být zapsán. Jakmile jste měl maturitu, tak to bylo automaticky. Nebylo boha, který by tomu mohl zabránit. Já maturoval v létě 1947, čili na podzim 1947 jsem přišel na univerzitu. Fakulta byla tehdy čtyřletá, ne pětiletá. Minimálně čtyřletá, minimálně osmismestrová, takhle bych to měl říct, poněvadž jinak jste mohl studovat třeba dvacet semestrů, když jste chtěl. Teď taková zajímavost: učit na fakultě směli jen profesori, nikdo jiný než profesori. Kromě profesorů tady bylo několik praktických učitelů – lektorů. To byli ti, kteří učili jazyky nebo něco jiného, byli najímaní zvenku... Pokud existovali asistenti, tak to byli ojedinělí lidé na velkých seminářích, tzn. na slavistice, na germanistice, na historii; jinak nebyli. A tito asistenti asistovali, nesměli učit, byli k dispozici svým profesorům. A kromě toho se habilitovali někteří učitelé zvenku, ale ti nebyli interně zaměstnání. To nebylo jako dnes: odborný asistent, docent, žádná taková hierarchie neexistovala. Když se někdo habilitoval, tak přišel z gymnázia nebo z univerzitní knihovny a zůstal placený tam, ale měl jakožto docent – protože to bylo pro to pracoviště povzbuzující – snížený úvazek, nic jiného. Když to byl středoškolský kantor, tak měl místo 18 hodin 12. Docházel učit na fakultu a měl povinnost přihlásit jednu dvouhodinovou semestrálně. Pokud to po několika semestrů neplnil, tak byl zbavený „venia docendi“. Prostě musel něco, ale zcela svobodného, ohlásit na děkanátě – „budu přednášet to a to“, byla to třeba velmi speciální přednáška.

U mnoha profesorů se v archivech zachovaly seznamy přednášek, to je zajímavé čtení...

Jistě, já si pamatuju, že čerstvě habilitovaný Oldřich Králík tady přednášel Březinu. Protože na tom právě dělal. Když se získávali profesori, tak se hlásili z těch docentů... Posluchači měli tyto povinnosti: každý semestr se zapisoval extra. Neexistovaly ročníky, čili každý semestr jsem si zapsal ze seznamu přednášek, cokoli jsem v nich uviděl. V prvním roce přednášel Trávníček předmět Česká skladba, tak jsem si to zapsal. Chodilo nás tam od prvního až do osmého semestru plno lidí. Čili tam se potkávali všichni. Ovšem byly i jakési předpisy, kdy a jak můžete ukončit studium. Mohlo se ukončit tak, že byla jenom jedna závěrečná státní zkouška – to se moc neosvědčilo, protože tam hodně lidí propadalo – proto byla zavedena tzv. první státní zkouška. K ní jste směl přijít nejdříve po čtyřech semestrech. Když po deseti – to byla vaše věc – dělejte si, co chcete, ale ne dřív než po čtyřech semestrech. Já jsem nevěděl, jaké jsou předpisy, ale když jsem si vzal ten seznam přednášek, tak jsem se v tom nevyznal, a jakási lejstra na zápis – ptal jsem se vrátného, jak si to mám zapsat, a prý zeptejte se těch starších posluchačů, oni vám to řeknou. Já vám řeknu, co byl pro mě problémový předpis. To, že bohemisti nebo slavisti musí mít čtyři semestry lektorátu nějakého slovanského jazyka, který neměli zapsaný jako obor. Např. já jsem chtěl studovat češtinu–ruštinu, tak jsem chodil na srbochorvatštinu. To bylo praktické cvičení, ale musel jste ho mít potvrzeno. Lektor nás nezkoušel, jen jsme pořád cvičili a cvičili, takže jsem nakonec uměl slušně srbochorvatsky, líp než rusky. Tato vysvědčení jsem si musel schovávat, abych se mohl přihlásit k první státní zkoušce.

To zní tak, jako by neexistovalo studijní oddělení.

Skutečně, studijním oddělením jsem si byl já sám. Zažil jsem, že na děkanátě bylo asi pět lidí. Jinak jen profesori, lektoři a pár asistentů. Taky mně bylo řečeno: „Posluchači, abys byl připuštěn ke státní zkoušce z češtiny nebo z ruštiny, musíš mít staroslovenštinu. Ale ta se musí zapsat třísemestrálně, čili zapiš si ji hned v prvním semestru, aby ses mohl dostat ke státnici, a navíc je z toho i zkouška.“ Potom byly dvě obecné přednášky, proseminář jazykový aspoň jeden semestr, proseminář literární, to byl vlastně úvod do literární teorie. Potom dvě věci mimooborové, jedna byla filozofická a jedna byla pedagogická. Já jsem tehdy měl úvod do etiky – to přednášel Inocenc Arnošt Bláha – to byl slavný profesor.

Jakým způsobem se přednášelo? Každý ve „svém stylu“?

Žádný z těch profesorů nepřednášel nic encyklopedicky. Jeden semestr měl nějakou speciální přednášku, jiný semestr měl seminář a další semestr zas něco jiného. Podle toho, čím se zrovna zabýval. Tak se získávala spíš metoda práce a člověk se pak musel shánět po literatuře. Celkový přehled musel být. Např. Arne Novák, i když toho já už nezažil, přednášel dějiny české literatury tak do hloubky, že je za osm semestrů celé nepřednesl. Trvalo mu to aspoň deset nebo dvanáct semestrů. Pak to vydal dodatečně jako knihu. Takže kdo šel k Arnu Novákovi, i kdyby to poslouchal všech osm semestrů, tak to neměl všechno.

Můžeme nyní obrátit pozornost k lidem, které jste poslouchal jako student? Vy jste tu byl ve velmi obtížné době, kdy se měnil nejen studijní systém, ale kdy nastaly změny ideologické.

Nejprve to bylo absolutní Freiheit Lehre und Forschung. Každý z profesorů mohl přihlásit cokoliv. Protože tím, že dostal „veniam docendi“, mu byla vyslovena důvěra... Po osmačtyřicátém to nastalo. První státnici jsem dělal ještě starým způsobem, pak jsem musel přejít na nový způsob. Ten se teprve zajížděl, takže druhou státnici jsem dělal také ještě postaru. Státnice byla psychologie a jiná filozofie, didaktika, byly tam přísné semináře. Jeden z nich byl „historická mluvnice“ a druhý „dějiny české literatury“. Oba byly velmi drsné. Když člověk chtěl, aby mu to kantor zapsal, musel mít referát. A když tam bylo moc lidí, tak nezbylo, než si to příští semestr zapsat znovu, aby se na něho konečně dostalo. Historickou mluvnici přednášel František Trávníček a literaturu Antonín Grund. Pak jsem zažil profesora Kellnera, měl nádhernou přednášku „úvod do češtiny“, a to proseminárním způsobem. Jen pár přednášek bylo pro všech osm semestrů, protože na to byli jen tři profesori jazykovědní a tři literárněvědní. Každý měl asi pět hodin, něco z toho byly semináře, které byly svým způsobem předepsané, ale ostatní byly přednášky zdánlivě nesouvisející. Tohle jsem zažil později v Německu. Když jsem tam přišel, byl tam takový srandovní ústav, kde byl jeden profesor na všechno. Byla to slavistika a on přednášel Charvátská literatura 20. století, Ruská syntaxe, třetí obor Nářečí v lužické srbštině. Řekl mi: „Štve mě, že k tomu dělám pořad tu staroslovenštinu. Ty ji za mne budeš dělat... abych se z toho osvobodil.“

Na kterého svého učitele na fakultě nejraději vzpomínáte a kdo vám dal nejvíc?

Já jsem byl žákem Kurzovým. Kurz byl trošku přízemní a byl takový „akurátní“. On byl pozdní pozitivista, byl filologicky důsledný. Naučil mě elementární řemeslo, i když jsem se ho zprvu bál. Lingvisticky mi dal nejvíc Kellner, se kterým jsem jinak jako by neměl nic společného. Kellner byl jediný teoreticky vzdělaný člověk ve strukturalismu. Předvedl nám elementární pojmy a přístupy strukturalismu a od něho jsem si je pamatoval nadosmrti. Já jsem je potřeboval i pro tu staroslovenštinu – tam mně Kurz nestačil – jak se sbírají doklady, jak se cituje literatura – na to on byl nelítostný, což bylo až nepřijemné. Čemu se u nás říká státní práce (magisterská), to já jsem napsal na čtyři sta stránek. To bylo proto, že jsem tam měl asi devadesát stránek svého textu a ostatní byly citované doklady staroslovenské, tedy psané cyrilicí. Psal jsem to půl roku, jenom to opisování. Kurz tam chtěl mít všechno napsané, pak se dívá a říká: „Tady máš chybu...“ Tím jsem se naučil jistě trpělivosti. Zajímavý byl ten pohled na jazyk od Kellnera ve srovnání s Trávníčkovým. Profesor Trávníček byl dost jednostranný a trval tvrdě na svém. Jako žák Zubatého přinesl do historické syntaxe etnografickou, etnopsychologickou metodu. Já jsem o ní víceméně jen slyšel. On někdy vyložil jen jeden jev. Když už jsem měl po státnici, tak jsem si řekl: To je zajímavé, ten Trávníček napsal *Neslovesné věty*. Já si ty dva svazky přečtu. A tak jsem se přes Trávníčka seznámil s tím velikánem Zubatým.

Rád bych se ještě vrátil k Trávníčkovi. Je známo, že byl v 50. letech velmi angažovaný, projevovalo se to ve výuce?

Ano, on pořád citoval Stalina. Po válce se vytvářela taková parta, že udělají historickou mluvnici. Trávníček už ve 30. letech napsal *Historickou mluvnici československou*. V té skupině napsal *Historickou českou syntax*, oni se k tomu

nevraceli, ale podle mě i podle Grepla, který dělá synchronní syntax a zná i jiné slovanské syntaxe, to je absolutně nejoriginálnější historická syntax ze všech slovanských jazyků, která byla takhle uceleně podána. A stále se tam dovolával Stalina. A nebylo to povinné, on to dělal z přesvědčení. Za první republiky byl antikomunista, psal články proti bolševikům – ty jsme si četli, schválně. A přistihovali jsme ho. Až po válce šel doleva. No, myslím, že to dělal trochu z kariérismu, taky sám sebe přesvědčoval, že to tak musí být. Takže si ten kariérismus nepřipustil v té „první vodě“ – on tam byl skrytý, ale on byl přece „velký muž“. Po Nejedlém byl největší muž v akademii. Nejedlý byl ten hlavní, protože ten dělal samozřejmě přímo ideologii, ale Trávníček jako jazykovědec se k té ideologii horlivě hlásil. Ale řeč s ním někdy byla až překvapivá. Například profesor Bauer, který s ním jednal, mu ideologicky vůbec nevyhovoval, protože to byl zbožný český bratr. Na Bauera si netroufali proto, že dělal u Trávníčka práci, takže byl krytý. Jinak to bylo nelítostné. Chodilo to v takových vlnách. Napřed to nevadilo, pak to třeba dva roky vadilo a byl hon na zbožné lidi, byli vyhazováni a pak to zas ustalo a pak byl hon na někoho jiného... Bauerovi kladli všelijaké překážky, ale nechali ho tam – netroufli si na něho kvůli Trávníčkovi, protože věděli, že Trávníček ho má rád. Bauer byl chytrý lingvista, a to Trávníček ocenit uměl. On dost rozuměl staré i nové češtině, ale neměl takovou tu kouzelnou filozoficky propracovanou metodu, jakou měli strukturalisti, i když se k nim hlásil. Strukturalisti byli rádi, že se k nim hlásí významný člověk, ale on o tom nevěděl skoro nic.

Vy jste vystudoval češtinu a ruštinu, můžete tedy ty obory srovnat v dost zajímavém období politického boomu ruštiny...

Na fakultě byl profesor Vilínský, který utekl ze Sovětského svazu, ten učil literaturu a uměl ji tedy alespoň věcně. Pak byl na literaturu jistý Jirásek, který se věnoval ruské literatuře už za první republiky takovým faktografickým způsobem, že si psal obsahy jednotlivých děl. Já jsem ho poslouchal v prvním i ve druhém semestru – on neuměl ani pořádně rusky, tak to přednášel česky. Já jsem taky ruštinu moc neuměl, takže když jsem chodil na Vilínského (on navíc šišlal), tak jsem mu nerozuměl. Ten Jirásek byl propagandista z první republiky a látku vykládal úplně bez metody. U mě by neuspěl ani u maturity. Vykládal obsahy a polemizoval s hrdiny. Já jsem se musel hrozně smát a řekl jsem si, že na něho chodit nebudu. Sehnal jsem si nějakou příručku, kde jsem se o těch knihách dozvěděl. Na jazyk nebyl na ruštině v první chvíli vůbec nikdo. Sehnali pak dva lektory. Jednak to byl Šwirk, který byl za války zajatý v Rusku a naučil se tam rusky, ale nebyl ani lingvista. Učil hlavně výslovnost, to bylo dobré. Pak paní Ondroušková, která se rusky naučila nevím kdy – ta byla dobrá na praktický jazyk. Profesor tady nebyl, tak Trávníček napsal (aby ta ruština byla vůbec schopna existence) *Úvod do dějin ruštiny*. To byl předstupeň rusistiky, ale o vlastní rusistice se neříkalo nic. Tehdy bývalý asistent slovanského semináře Bořivoj Novák, asistent Arna Nováka, dělal ruštinu už za první republiky, ale moc prakticky ji neuměl. Vyslali ho do Leningradu, aby to tam nasál. Ale byl na praktický jazyk dost tvrdý, ani po těch dvou letech se rusky moc nenaučil. Ale řekl nám aspoň něco ze staré ruštiny. Novou ruštinu jsem se učil podle učebnic, které vyšly. Ty byly krásné. Jako metodik se účastnil i profesor Vachek. Vachek byl sice anglista a bohemista, ale oni ho vzali, protože to byla učebnice pro Čechy naplněná interpretací. Starou gramatiku a dialektologii jsem se učil z Bořivoje Nováka. Musel jsem si ho zapsat a mít seminář – Staroruský seminář. Protože jsem dělal staroslověnštinu, tak jsem si ty texty vzal, i ty staroruské, a poznal jsem, že ta stará ruština není čistá stará ruština, ale že ti staří Rusové užívali staroslověnštinu s ruským přelivem. Dovedl jsem odpreparovat tu

staroslověnsky neruskou a tu rusky novátorskou vrstvu v textu. Jednou jsem to u Bořivoje Nováka, když jsme četli starého Nestora, vykládal a on na mě vytřeštil oči – „*To je přesně to, to bych si netroufl očekávat, že tohle někdo bude vědět!*“ Řekl jsem, že je to kvůli staroslověňštině a její konfrontaci s ruštinou. Taky u státnice mě už skoro nezkoušel. Ale celkově to s ruštinou bylo docela špatné.

To byl zřejmě také jeden z důvodů, proč jste se dal na bohemistiku a slavistiku...

Když rusistiku zakládali, tak pověřili postem profesora slovanské literatury Franka Wollmanna. Byl velkorysý a měl ohromný rozhled. Profesor starého typu, nóbl pán. Oni věděli, že ten Vilínský je trochu podezřelý politicky, Jirásek že je nemožný, tak řekli Wollmannovi, aby založil rusistiku podle nového stylu a získal tam odborné asistenty, nejenom lektory. Frank Wollmann tedy obsazoval volná místa a měl na starosti i jazykovědu. Obrátil se na dva tehdy poměrně mladé odborné asistenty, kteří už dělali doktorát, o kterých měl představu, že něco umí. To byl Stanislav Žaža a já. Mně řekl: „*Podívej, tys začal u Kurze, dělals u něho doktorát, ale co ta staroslověňština, prosím tě, co to je? To je stará záležitost, tady máš novou věc, a jestli seš tvořivej, jak si myslíš, tak rusistika je pro tebe ta pravá.*“ Já jsem to tehdy odmítl. On se na mě nezlobil. Žaža dělal latinu, ale nabídku přijal. Pak se tam dostal Trávníčkův žák, který byl výborný, a to byl Roman Mrázek. Ten tomu dal glanc. Rychle se habilitoval, byl historik a rusista. Mimořádně talentovaný chlap, velmi muzikální. Dokonce vystudoval nějakou hudební školu a měl veřejný klavírní absolventský koncert. Pak dělal ruštinu a měl nádhernou výslovnost. Rusové říkali: „*Romane, ty mluvíš rusky líp než my.*“ To bylo tou muzikou – on byl také herec, ničeho se nebál – a byl přitom katolík. Byl to takový nezadržitelný umělecký typ. Roman Mrázek napřed dostal pověření, aby učil na JAMU ruštinu. Oni to tam nenáviděli, ale pak mi jeden kluk říkal: „*S tím Mrázkem je to něco ohromného, co on s náma dělá... Vezme třeba dvě židle a skáče z jedné na druhou a předvádí nám ruský dialog.*“ Když Bauer s Mrázkem vydávali ruštinu pro Čechy, druhý díl – skladbu, tak jim docházel dech a vzali Žažu. Mimochodem, to je supernádherná syntax, ze které můžete dodnes čerpat. Je to ruská syntax, ale na pozadí češtiny.

Slyšel jsem, že její dokončování bylo poměrně dramatické.

Mám k tomu anekdotu, která je skvělá: když to ti tři dokončovali, tak už nějak nemohli – tehdy se to psalo na stroji, a když jste udělal pět chyb na stránce, tak se musela zahodit a psát znovu, jinak to v tiskárně nevzali. Tak několik dní nespali, předtím to dopisovali věčně a pak opisovali a při opisování si to ještě honem opravovali, takže byli úplně vyčerpaní. Každý z nich na to reagoval jinak. Žaža se poctivě okamžitě zhroutil. Doktor potvrdil totální vyčerpání, a dostal dokonce týden volna. Mrázek zmizel. Po třech dnech přišla paní Mrázková na fakultu a říká: „*Nevíte, kde je Roman? On zmizel.*“ Říkáme: „*Jak by zmizel? To někde chrápe. Je někde ve sklepech a spí, protože to byla hrozná práce.*“ Načež přišla druhý den, abych se netrápil, a povídá: „*On celou tu dobu flámoval, přes noc i přes den, utratil všechny prachy, přišel bez hodinek, teď už je doma a konečně spí.*“ Prostě totální flám. Bauer, ten šel hned další den přednášet. To bylo někdy v březnu nebo v dubnu. O měsíc nebo o dva později se zhroutil. Ale to už byly prázdniny. Každý reagoval jinak. Žaža – nevydržel, Mrázek – velkej flám, Bauer – práce. Na zhroucení byli tehdy všichni. Ale je to dodnes nádherná a dodnes platná kniha.

Vraťme se ke staroslověňštině a k vám. To musel být problematický obor, ne? Na jedné straně sice to slovanství, ale na druhé straně samé církevní texty.

To bylo napínavé. Ale já jsem měl tehdy na bohemistice profesora Arnošta Lamprechta. To byl komunista, takový elementární. Jeho tatínek byl zedník a komunista na Opavsku a za války ho gestapo umlátilo k smrti. Jenže on byl lingvista, který miloval lingvistiku nade všecko. I toho Mrázka bral a u sebe měl Bauera, na něho nedal dopustit. Lamprecht s námi mluvil otevřeně, psal klidně ústřednímu výboru KSČ – z toho titulu, že byl takový významný komunista – výhružné dopisy. Až jsem se divil. Všichni byli „posraní“, ale on ne. Na katedře byli ve straně Grepl, Chloupek, ale taky nestraníci Rusínová, Šlosar, já a Erhart. A Lamprecht říkal: „Kluci, vy dva, vy jste ve straně, starejte se o svou kariéru sami, já už o vás pečovat nebudu, já musím pečovat o ty naše nestraníky.“ My jsme se měli tehdy rádi docela všichni. Pak se někteří naštváli na Chloupka – to se mi nelíbilo. Lamprecht se nám velice věnoval. Mně řekl: „Počkej, my musíme napsat plán (plán předmětu) – kdo ví, kdo to bude držet v ruce. My tam musíme nějak zdůvodnit, proč děláme ty svatý texty. Tady jsou takový posuzovatelé a kádrováci, ti by to mohli nepochopit.“ S jeho pomocí jsme to vždycky napsali hodně stranicky – jako že je to začátek feudalismu a tak... To bylo v těch padesátých letech, když jsem nastoupil, ale také ještě po padesátých letech. Lamprecht tu byl asi až do roku 1980. Říkal: „Bez toho nelze starou češtinu dělat, pokud neznáme ty elementa staroslověňštiny a praslovanštinu.“ My jsme tam totiž zdůrazňovali praslovanštinu, jak řekl soudruh Stalin (protože Stalin se o tom vyjádřil), proto se to tak musí dělat v postupném sledu.

Hrálo též nějakou roli, že šlo o slovanskou vzájemnost?

Ani ne. Nejedlý byl osamocený hlas. Práví straníci, takoví ti divocí a ostří, byli protislovansky zaměřeni, protože to nebylo třídní, bylo to etnické – etnicko-jazykové. A víte čeho dosáhli? Akademický slovanský ústav byl někdy v polovině 60. let zrušený! Díky historikům, kteří prohlásili, že nebudeme zkoumat etnické zájmy, ale třídní. Ale jedna složka Slovanského ústavu byl staroslověňský slovník. A tam byl Bohuslav Havránek a ten byl taky politicky mocný. Čili oni nechali Ústav staroslověňského slovníku, ale ostatní oddělení zrušili. Přestalo se to jmenovat Slovanský ústav a přešlo to pod obecnou historii. Není tedy pravda, že bylo slovanství podporované. To tak vypadá kvůli Nejedlému.

Dalo by se říct, že v Brně byla určitá pozitivnější atmosféra – ve srovnání s Prahou?

Jo, já jsem s těmi kolegyněmi ze Slovanského ústavu spolupracoval a ony mně říkaly, jak se tam kazí atmosféra. Když se dostal ke slovu Jan Petr, který byl slavista, tak jim šlapal ideologicky na paty. Byl tak politicky angažovaný, že po devětaosmdesátém spáchal sebevraždu proto, že začal ztrácet vliv. Dušan Šlosar mu na jakési schůzi řekl: „Počkej, Jane, tys tady pořád všechny poučoval a posílal je do penze... To je konec! Teďka je jiná doba. Tys skončil. Pracuj si vědecky, jak chceš, ale tento rozhodující vliv už nemáš!“ A on krátce nato skočil z okna. Ve Slovanském ústavu mi říkali: „Vy to máte ohromný, vy v Brně jste trochu stranou.“ Proto i Jan Petr, který bojoval se všemi, se snažil najít pochopení v Brně. My dva jsme spolu lidsky docela vycházeli, ale například Milana Jelínka odsunul. Nechal

ho jen v Ústavu pro jazyk český, ale jak dožil šedesátky, tak ho hned penzionoval. Zakázal mu psát, publikovat. Za Jelínka tedy podepisovali jiní. Jeho bibliografie dnes vypadá jinak než tehdy. Petr byl takhle nelítostný. Brno tedy představovalo jisté závětrí. I ty holky z Prahy říkaly, že naši komunisti (Grepl a Chloupek) jsou normální lidi, že se s nimi dá mluvit otevřeně.

[Já znám z těch pražských učenců Václava Konzala. Ten měl problémy, ale nakonec, myslím, v Akademii také zakotvil...](#)

Václav Konzal, ten napřed nesměl maturovat, pak se dostal na fakultu, ale nesměl studovat učitelský obor, takže studoval, myslím, gruzínštinu a ruštinu, pak nesměl jít nikam a dostal se do Akademie jako úředník. Jenomže Havránek ho uviděl a nenápadně ho přetáhl na pracoviště Slovníku. Také Karla Haderku. Také se tam dostal jeden mladý kluk jménem Vysloužil, který dělal i hebrejštinu. To byl zuřivý katolík, byl ještě mladý. On tu hebrejštinu dobře uměl, staroslověnštinu taky – Havránek ho tam prosadil. Čili to bylo uskupení politicky velmi podezřelé. Ale když zmizel Havránek, dostali strach a jen se dívali, odkud padne rána... Brněnské ovzduší navíc nebylo obecně brněnské, to bylo jen na naší katedře, i na rusistice i na bohemistice.

[Je to těžké nějak stručně vyjádřit, ale pokuste se vystihnout hlavní přínos brněnského pracoviště vzhledem ke svému oboru.](#)

V Brně na oborech slavistických vzniklo ohromné úsilí na půdě syntaxe. Bauer byl organizačně schopný, byl jen o málo starší než já, ale umřel na rakovinu. Zorganizoval tzv. Mezinárodní symposia o slovanské syntaxi. Měl hromadu adres, tak mohl pozvat velké množství lidí – třeba Rusové byli šťastní, protože oni se jinak nikam nedostali. Taky pár lidí ze Západu, z Finska, Německa, nějaký Francouz. Povolení získali i lidé z NDR, Lužičtí Srbové, Bulhaři... v šedesátých a sedmdesátých letech. Dělal se to celkem čtyřikrát, ale Bauer u čtvrtého už nebyl a vzal to Grepl. Mrázek se taky účastnil. Sedávali jsme u Mrázků na chatě a vymýšleli jsme programy. Ze začátku Bauer řekl: „Oni jsou bez peněz, to není možný. My po nich budeme chtít referát, dáme to do sborníku, a když ten sborník bude už hotový nebo bude aspoň v tisku a vyjde k tomu sympoziu, tak my jim vyplatíme zálohu na honorář a budou mít peníze.“ Těm Slovanům získal ubytování na kolejích – tehdy to šlo skoro zadarmo – ministerstvo nám na to dalo deset tisíc. Bauer tvrdil, že je to významné politicky, atd. Myslím, že tehdy byl ještě Trávníček, poprvé to podepsal, pak už ne.

[Tyto akce měly i mezinárodní ohlas?](#)

Ano, americký slavista, který sem nepřišel, ale se kterým jsem se pak setkal, jmenoval se Henrik Birnbaum, nás proslavil. Byl to polský Žid, který za války utekl před nebezpečím se svým otcem do Švédska a po druhé válce se chtěli vrátit do Evropy, ale netroufli si do Polska, tak se dostali do západního Německa, do Mnichova. Birnbaum byl tak vynikající slavista, že pak získal místo v Los Angeles. Já jsem si s ním i psal. Napsal do jednoho časopisu

zprávu o tom, že se Brno stalo po druhé válce Mekkou slovanské syntaxe, takže to mimořádně ocenil. Vyšlo to anglicky, takže to naráz věděl celý svět. Časopis vycházel v Amsterdamu, ale šlo o anglický slavistický časopis, odebíral jej celý svět. Když jsem to četl, tak jsem se zaradoval. Setkal jsem se s ním takto: jednou se už jako americký profesor dostal do Evropy a chtěl jet do Vídně a do Brna se zdůvodněním, že se chce potkat s Bauerem, Mrázkem a Večerkou. Říkal: „Napišu staroslověnskou syntax.“ A já jsem řekl: „Já už ji píšu a mám už dva svazky. Jeden svazek vyjde každou chvíli a druhý svazek, mnohem tlustší, mám napsaný v rukopise.“ Řekl jsem mu, aby si vzal ten můj rukopis, použije z něho, co chce, ale cituje, že to je můj rukopis, což jsem věřil, že by udělal. Oxerodoxoval jsem ho a dal mu ho a on mi o dva měsíce později napsal: „*Ta Vaše syntax je tak skvělá a zevrubná, že dělat z toho výtah je hřích. Já se svého plánu vzdávám. Těším se, že vyjde Vaše syntax.*“ Mně pak vyšlo pět svazků syntaxe v Německu. A vedle syntaxe je tu ovšem indoevropéistika – tu dělal Erhart – byl to ovšem kantor pro supervzdělané, ne pro začátečníky. Říkal jsem mu často: „*To je musíš, Adolfe, tak nějak bavit.*“ A on na to: „*To máš marný, on tomu stejně nikdo nerozumí, co říkám.*“ Byl to absolutní didaktický pesimista, ale pár těch lidí vyučil, např. mé bývalé posluchačky, slavistky Karlíkovou a Janyškovou a další, co tady zůstaly. Eva Havlová byla už od dřívějšíka, vyučená od Machka. A když byly vyškolené také indoevropéisticky, rozhodly se, že v Brně vyjde slovanský slovník. Už se na něm několik let pracovalo, ale nebyli stavu to dodělat. Jen Kopečný udělal svůj slovník – gramatická slova – dva svazky. Ale nemohli udělat normální obecně slovanský slovník. Tak ty holky, které byly vzdělané, začaly dělat staroslověnský etymologický slovník. To je druhá brněnská věc – specifikum. Od začátku 90. let začali vydávat etymologický slovník při Ústavu pro jazyk český – udělali oddělení etymologického slovníku staroslověnský. Takže v oboru paleoslovenistiky se v Brně vzdělávaly syntax a etymologie.

Na tom je zajímavá spolupráce fakulty a akademie, jakési prolnutí.

Pořád to trvá. Ta spolupráce byla už dřív než od poloviny 80. let. Machek vedl v 60. letech akademické oddělení z fakulty. Po něm přišel Kopečný, už nebyl na fakultě, poněvadž jako katolík byl vyhnaný z Olomouce. Ulili ho do akademického ústavu, kde nemohl učit a ideologicky ovlivňovat mládež. Ale nechali ho ještě pracovat. Byl to pracant, ostatní tak ale nepracovali, takže vydal dvě věci sám. Ti ostatní zatím sháněli ty materiály, a pořád nic. Tak se pak celá ta pracovní skupina naštvála a řekla, když nic, tak aspoň ten staroslověnský etymologický slovník – na to máme. A ten vychází dodnes – v sešitech. Zvláštností Brna je, že tady opravdu nedocházelo ke kontroverzi akademie vs. fakulta. My jsme se prolínali, dokonce někteří přecházeli. Někdo přešel do akademie, protože nesměl učit. Někoho nechtěli ani v akademii. Ale většinou to šlo, když se řeklo, že je výborný atd. To prolínání u nás na slavistice bylo vždycky. Ústav pro jazyk český má několik oddělení. Dělali také dialektologický atlas. To byla taky záležitost, která byla vedená z Brna. Dodnes je tam skvělé oddělení. To je ta dialektologie, která měla kořeny u Kellnera, pak u Lamprechta, který z fakulty dělal šéfa akademického oddělení. Jan Balhar, který pak vedl velké dílo dialektologického atlasu, učil na fakultě průběžně, aspoň kouskem úvazku. Učil polskou historickou mluvnici, byl polonista. Dialektologové mají taky ohromný vztah k fakultě. Z akademie přešla na fakultu třeba Jana Pleskalová a dnes je vedoucí fakultního Ústavu českého jazyka.

Co kooperace Brno–Olomouc?

S Olomoucí to bylo na začátku tak, že mi Mirek Komárek jako bohemista, který mě znal a věděl, že dělám staroslověštinu, telefonoval a říkal: „*Nemáš nějakýho paleoslovanistu?*“ U mě tehdy dělala češtinu a srbocharvátštinu Helena Bauerová. Já jsem jí přednášel srbochorvatskou historickou mluvnici. Ona se pak dostala do Nového Sadu, a právě když Komárek telefonoval, už u mě dělala magisterskou práci ze staroslověštiny. Byla to chytrá holka, to bylo vidět, v semináři byla taková uvolněná, namítala, nebála se, což se mi líbilo. Tak jsem mu řekl (Komárkovi): „*V Novém Sadě je nějaká Bauerová, mohla by dělat nějakej slovanskej jazyk – tu srbocharvátštinu. Má státnici ze srbocharvátštiny a umí ji výborně.*“ Takže na moje doporučení ji vzali do Olomouce. Když se habilitovala, dělal jsem posuzovatele. Ona pak se mnou spolupracovala ještě na jiných věcech. Je to výborná kantorka, takže od ní vyšlo několik mladých vědeckých pracovníků, kteří jsou v Praze a v Olomouci. V Praze to je například ředitel akademického oddělení staroslověnského slovníku Václav Čermák, to je její žák.

Měli bychom na závěr mluvit víc o vás. Je fascinující, že máte pořád tolik energie. Na čem teď pracujete?

To důležité, co jsem napsal, je pět svazků *Altkirchenslavische Syntax*, to mně vyšlo v Německu. To je moje životní dílo a hlavně na jeho základě jsem dostal na dvou univerzitách, v německém Freiburgu a v Sofii, titul *doctor honoris causa*. Když už jsem byl v penzi, tak mě vždycky žádali, abych aspoň dvouhodinovku učil – za pár korun, víte? Víte, kolik jsem dostával za dvouhodinovku semináře ze začátku, když mě o to požádali? 120 korun. A když jsem si pozval instalatéra, aby mně spravil vodovod, tak řekl: „*300 korun za to, že jsem přišel, a 250 za to, že jsem tady čtvrt hodiny byl.*“ To bylo srandovní. Ale teď jsem se dostal před třemi roky, už jako stařec, do výzkumného záměru v rámci klasické filologie. Řekli mně, že to budou orientovat na staré jazyky, případně jejich důsledky pro nové jazyky. Že začnou těma svýma klasickýma, že vezmou z jazykovědného ústavu Šefčíka, který dělá sanskrt, obecného komparatistu Blažka, pak nějaké germanisty, a vzpomněli si, že slavistika je taky stará, ale dost pozdě, už ten návrh měli napsaný, ale nepodaný. S Bartoňkovými jsem přítel, tak mi řekli: „*Radku, dej tam i tu staroslověštinu a praslovanštinu, tyto staré pohledy na slovanské jazyky, ať máme ten indoevropský balík hodně zevrubný.*“ Taky romanistu tam vzali. „*A napiš, co by se tam tak mělo dělat.*“ Tak já jsem z legrace napsal na stránku slohové cvičení. Řekli: „*Nezlob se, z toho nebude nic, poněvadž jsme zjistili, že se tam hlásí sedmnáct různých projektů a my tam nikoho neznáme, takže žádnou přímluvu mít nebudeme.*“ Pak přišla Daša Bartoňková a řekla: „*My jsme to dostali.*“ My jsme to dostali bez extra přímluvy, což je neuvěřitelné, a dostaly to jen dva nebo tři projekty ze sedmnácti. Mně z toho vyplynulo, že musím naplnit tu svou slohovku. Začal jsem vytvářet svůj plán. Pořád píšu... V rámci záměru jsem vydal *Jazyky v komparaci*. Během měsíce vyjde druhý díl. To jsou vlastně dějiny slavistiky a to druhé je srovnání charakteristiky slovanských jazyků. Vydal jsem asi deset článků a publikoval je. Teď píšu ještě další knížku, ta se bude jmenovat *Staroslověnská etapa české literatury*. Mám ji rozepsanou a musím ji odevzdat do nakladatelství ještě letos.

Dalo by se říct, že jste se rozepsal v době, kdy se jiní už jen dívají na televizi.

Mě to baví. Moje manželka Jarmila je šťastná. Říká: „Tobě pořád hlavička fachčí, ale kdyby to nešlo, tak možná sedíš a díváš se do zdi. Takhle je to ohromný. Sice na mě někdy nemáš moc času...“

(HANUŠ, Jiří. „Začal jsem vytvářet svůj plán...“. Rozhovor s Radoslavem Večerkou. *Kontexty*, 2009, roč. 1 (20), č. 6, s. 61–68.)